

LEVENSVERRHAAL VAN

GRAFICUS

Jacob Nuiver

Groningen 1892 – Amsterdam 1953

door ANNE AALDERS

een **Godert Walter Cahier Groningen**

Jacob Nuiver GRAFISCH ONTWERPER

Groningen 1892 – Amsterdam 1953

Jacob Nuiver¹ werd op 1 oktober 1892 geboren in de binnenstad van Groningen op het adres Hardewikerstraat A190, waar zijn vader Jacob Nuiver Sr. (1855-1932) een boekbin- derij bezat. Jacobs moeder heette Zwaantje Sloterbeek. Het huwelijk van zijn ouders was gesloten op 20 mei 1885. Zij kregen zeven kinderen, van wie Jacob de vijfde in de rij was.² De familie Nuiver, maar ook de familie van moederskant waren allen kleine middenstanders, c.q. ambachtslui. We vinden beroepen als broodbakker, koopman, koster, schoenmaker en lijmzieder. Volgens familie- overlevering bezat een van de Nuiver-voorvaderen een papiermolen. Door deze papiermaker bezit ik zoveel liefde voor papier en drukwerk, mijmerde Jacob Jr. vele jaren later³. Als Jacob nog maar 11 jaar is overlijdt zijn moeder op 9 mei 1904. Zij is dan 47 jaar.⁴ Jacob volgde sinds zijn twaalfde jaar (1904) de zogenaamde *Winterlessen van de Avondcursussen voor Beeldende en Toegepaste Kunsten* aan de *Academie Minerva* in Groningen. In 1907 behaalde hij het getuigschrift van de driejarig

¹ De **familienaam Nuiver** is niet wijd verbreid. Volgens de Familienamenbank van het CBG droegen in 1947 slechts 47 personen deze naam. In 2007 was dit aantal met bijna 20 gegroeid tot 66 naamdragers Nuiver. (Bron: *cbg-familienamen*) Het merendeel woonde/woont in Groningen en Noord Drenthe. Die concentratie zal niemand verbazen aangezien aangenomen kan worden dat de naam is ontstaan uit het Nedersaksische woord *nuver*, hetgeen mooi, c.q. knap betekent. “Een nuver wichtje.”

² **De zeven kinderen van Jacob Nuiver (Sr.) en Zwaantje Sloterbeek:**

- Cornelia Zwaantina (geb. 03-03-1886)
 - Zwaantina Pieterdina (geb. 25-04-1887)
 - Pieter Jacob (geb. 08-03-1889)
 - Jan (geb. 31-12-1890)
 - Jacob (geb. 31-12- 1890) overleed na 5½ mnd.
 - **Jacob** (geb. 01-10-1892)
 - Antje Jacoba (geb. 05-11-1897)
- Bron: *Alle Groningers*

³ *De Reclame*, 1 maart 1932 p.8.

⁴ *Genealogische website: Alle Groningers*

avondopleiding *Lithografie*. Eén jaar eerder vond hij een baantje - zeer waarschijnlijk een soort stageplaats - bij de *Boek- en Steendrukkerij Casparie* in Groningen, waar hij zich verder kon bekwamen in de moeilijke materie van het steendrukken. Ook zijn oudere broer Jan volgde sinds 1904 op de *Academie de Winterlessen*, maar dan voor de opleiding *Boekbinder*. Jan en Pieter Jacob, twee oudere broers van Jacob traden in dienst bij hun vader om het boekbindersvak te leren.⁵

Na het behalen van zijn getuigschrift bleef Jacob de avondlessen volgen op de *Academie Minerva*. Vier jaar later - in juni 1911 - slaagde hij "*met zeer goed gevolg*" voor het eindexamen van de *Voortgezette Vakopleiding Lithografie*. Voordien had hij enige prijzen gewonnen vanwege opvallende prestaties op de jaarlijkse leerlingprijsvragen in 1908 en 1911. Hij won resp. een boek en een bronzen academische medaille.⁶ De secretaris van de examencommissie en docent van Jacob Nuiver was de bekende beeldend kunstenaar F.H. Bach (1865-1956). Interessant is dat deze vermaarde Groninger eigenhandig het eindexamen voor de Academie had ontworpen, wat blijkt uit de signatuur *FHB-1907* onder op het document. (zie hieronder afbeelding *Eindexamen*)

⁵ Toen Vader Jacob Nuiver op 23 december 1932 overleed werd de firma ontbonden, om daarna in januari 1933 te worden voortgezet door Jan Nuiver onder dezelfde handelsnaam "*Firma Jac. Nuiver.*"

⁶ *Nieuwsblad van het Noorden*, middels Delpher (Historische krantensite)

1 Einddiploma Academie Minerva

Dat de jonge Jacob Nuiver het praktische werk leerde bij de firma Casparie in de Oosterstaat ("Steendrukkers sinds 1852"⁷) lag in de lijn der verwachting. Dat bedrijf en de boekbinderij van Jacobs vader werkten geregeld samen. Bij tijd en wijle trok dit de aandacht van de pers zoals bij de vervaardiging in 1906 van een opvallend fraai album in saffiaanleer bij het afscheid van pastoor Eggens van de Sint Jozefkerk in Groningen.

Naar Amsterdam

Jacob Nuiver Jr., die zich meestal Jac. liet noemen, vertrok na zijn afstuderen al snel naar Amsterdam. Op 2 Juli 1912 wordt hij daar officieel ingeschreven. Op zijn woonkaart van de Burgerlijke Stand wordt vermeld dat hij gereformeerd is, gaat inwonen en lithograaf van beroep is. Volgens een familiebericht⁸ werkte hij echter al sinds 1 november 1911 in Amsterdam, namelijk bij de Kunst- en handelsdrukkerij Gebr. Braakensiek, een gerenommeerde drukkerij sinds 1878 aan de Planciusstraat.

⁷Artikel in NvHN - In Memoriam W.R. Casparie (23-01-1910)

⁸Korte biografie, getiteld: *Mijn vader, Jacob Nuiver*. Emst, januari 1995
 Geschreven door Jacob Herman Nuiver, jongste zoon van Jacob Nuiver. Jr.

Toch beviel het Jacob daar waarschijnlijk slecht, want per 1 april 1912 trad hij in dienst bij de firma L. van Leer & Co, een grote drukkerij met honderden werknemers. Jacob kreeg een plek bij de afdeling *Steendrukkerij*.

Jacobs verblijf in Amsterdam was niet van lange duur. Officieel slechts 2 jaar en 1 maand. Op zijn stamkaart van de Burgerlijke Stand lezen we de reden van vertrek: *Ambtshalve naar Duitsland*. Jacob vertrok dus naar Duitsland vanwege zijn werk. Werd hij door zijn werkgever uitgezonden om nieuwe ontwikkelingen op drukkerijgebied te volgen of moest hij nieuwe machines leren bedienen? Het kan ook zijn dat Jacob zich verder wilde bekwamen in de lithografie en daarvoor in Duitsland een opleiding wilde volgen. Juist in Duitsland, het land dat in die jaren toonaangevend was bij de modernisering van machines en gereedschappen voor de drukkerij, zoals zet- en snijmachines, diverse specifieke persen, matrijzen, stypen, letters enz.

Jacob Nuiver werd in Amsterdam uitgeschreven op 3 juli 1914. Nauwelijks een week eerder was troonopvolger Prins Frans Ferdinand van Oostenrijk in Servië neergeschoten. Drie weken later begon in Europa de Grote Oorlog die bekend zou worden als de Eerste Wereldoorlog. Ons land bleef neutraal, maar maakte kennis met de oorlog toen in augustus 1914 België werd binnengevallen door Duitse troepen, waarna duizenden Belgen naar Nederland vluchtten. In die roerige en angstige maanden verbleef Jacob in Duitsland.

Maart 1915 keerde Jac. Nuiver terug naar zijn vaderland. Hij accepteerde een baan bij de firma "De IJssel", een boek- en steendrukkerij in Deventer. Hij werkte daar een jaar, tot maart 1916, waarop hij opnieuw naar Amsterdam verhuisde voor een baan bij de firma Blikman & Sartorius. Daar beviel het Jacob slecht. Na zeven maanden verkaste hij naar Drukkerij L. Desguerros & Co. eveneens in Amsterdam, de vijfde werkgever in vijf jaar, de periode in Duitsland niet meegerekend. De firma Desguerros en Co. , een te goeder naam bekende - van oorsprong Belgisch litho-drukkerij - was al sinds 1827 in Amsterdam gehuisvest. In 1919, gelijktijdig met drukkerij Gebr. Braakensiek, werd Desguerros opgenomen in de N.V Drukkerij Senefelder⁹. Het bedrijf stond aan de Admiraal de Ruyterweg. Het is goed denkbaar dat door de fusie van Desguerros met Drukkerij Senefelder niet alle werknemers herplaatst konden worden. Mogelijk overkwam dit ook Jacob Nuiver. We hebben daar geen gegevens over en het kan toeval zijn, maar het feit blijft dat in datzelfde jaar Jacob Nuiver opnieuw op zoek ging/moest naar een nieuwe baas.

Naar Indië

Deze keer solliciteerde Jacob op een betrekking ver van huis, namelijk in Nederlands-Indië. Zijn opleiding als lithograaf, zijn ervaring bij diverse drukkerijen en lithografische afdelingen en uiteraard een onbesproken gedrag brachten Jacob een aanstelling als burgerambtenaar bij de Staat der Nederlanden. De Staatscourant van 18 september 1919 meldde het volgende:

"Bij resolutie van den Minister van Koloniën, van 16 september 1919, 9de afdeling.nr.42, is J. Nuiver te Groningen, ter beschikking gesteld van den Gouverneur Generaal van Nederlandsch-Indië, om daar te lande te worden benoemd tot lithograaf, burgerlijk ambtenaar bij den Topografische Dienst."

⁹ Genoemd naar de vader van de lithografie: Alois Senefelder (1771-1834).

De vermelding “te Groningen” maakt duidelijk dat Jacob Nuiver niet meer in Amsterdam werkte. Hij had de hoofdstad verlaten en woonde weer bij zijn vader in zijn geboortehuis aan de Harderwikerstraat. We kunnen aannemen dat hij in de boekbinderij wat hand- en spandiensten verrichtte in afwachting van zijn definitieve benoeming in Oost-Indië. Die kwam dus half september af.

Twee maanden later, op 22 november 1919 vertrok Jacob met het s.s. “Willis” van de *Rotterdamsche Lloyd* naar Nederlands-Indië, bestemming Weltevreden-Batavia. Vanaf 1 januari 1920 was Jacob Nuiver lithograaf op de topografische afdeling van de Topografische Dienst in Weltevreden. Hij had het daar van het begin af aan niet naar zijn zin. Het werk, de werkomstandigheden en de sfeer bij de dienst bevielen hem slecht. Hij ergerde zich aan de vele chefs. Militairen alsook burger-afdelingshoofden verstrekten hem opdrachten, vaak te veel in korte tijd en soms zelfs tegenstrijdig aan elkaar. Er was weinig overleg en coördinatie, zeker niet aangaande een van zijn functietaken om inlandse jongelieden op te leiden tot topograaf. Bij de cartografieafdeling was een groeiende vraag naar opnemers en om daar op een goedkopere wijze in te voorzien werden Javaanse jongens in ongeveer 3 jaar tijd daarvoor opgeleid. Het betrof een tiental jongens, die meestal weinig ontwikkeld waren. Jacob Nuiver kreeg geen band met ze en vond geen vreugde in zijn opleidingswerk. Met de werknemers die onder hem waren gesteld, bijna uitsluitend inlanders, klikte het evenmin.¹⁰

Naast - of na - zijn baan bij de Topografische Dienst werkte hij als freelance graficus. Het *Bataviaasch Nieuwsblad* van 13-01-1921 bericht dat de heer Jac. Nuiver zich in Weltevreden heeft gevestigd “als teekenaar voor de grafische bedrijven.” Het bericht meldde verder dat het de tekenaar niet aan werk zou ontbreken omdat er grote behoefte aan tekenaars voor reclame- en andere handelsdrukwerk was.

Een van zijn klanten was *Royal Cigar Works* waarvoor hij een fraaie sigarenreclame ontwierp die enige maanden later in hetzelfde nieuwsblad werd afgedrukt. De verzekeringsmaatschappij en bevrachting- en administratiekantoor Sluyters & Co in Batavia met 14 bijkantoren, voornamelijk in Oost Aziatische steden gaf vanaf 1920 een maandblad uit: de *Sluyters Monthly*. In 1921 en nog jaren daarna werden deze tijdschriften samengevoegd in twee halfjaarlijkse verzamelingen. De prijs per band was f. 20.- voor Oost-Indië en f.22.50 voor het buitenland. Een pittige prijs. De band was uitgevoerd in bruin linnen met goudstempeling. De naam van de bandontwerper werd mee gestempeld, zij het niet in goud: *NUIVER*. Een opvallende blikvanger, centraal op de band was een gestileerde *Ganesha*. De tekening van deze Hindoestaanse godheid werd voortaan het firmavignet voor Sluyters & Co.. Jacob Nuivers creatie werd wereldwijd bekeken.

Een eervolle opdracht kreeg Jac. Nuiver toen hij voor mevrouw *Catharina Maria Rolina van Limburg Stirum - geboren jonkvrouw Van Sminia* - vanwege terugkeer naar haar vaderland, een oorkonde mocht ontwerpen. Dit als erkentelijkheid van vele instanties in Indië voor haar inzet op tal van

¹⁰ *Gesprek met Jaap Herman Nuiver in Epe d.d. 08-03-2012*

maatschappelijke en sociale terreinen. Zij was de echtgenote van Johan Paul graaf van Limburg Stirum, die van maart 1916 tot maart 1921 Gouverneur-Generaal van Oost-Indië was.

Hoewel foto's uit zijn Indië-tijd doen vermoeden dat Jacob Nuiver het erg naar zijn zin had, was zijn verblijf in Nederlands-Indië van korte duur. Het werk en de werkomstandigheden bij de Topografische Dienst lagen hem niet. En een toekomst als zelfstandig grafisch tekenaar zal hem te onzeker zijn geweest. Misschien had hij last van heimwee. De werkelijke reden is niet helder, wel is zeker dat Jacob Nuiver het ook bij zijn zesde werkgever niet lang volhield. Anderhalf jaar na zijn aankomst in Indië, op 13 juli 1921, scheepte hij zich in op de "Jan Pieterszoon Coen" met bestemming Europa. Een kleine maand later stapte hij van boord in Genua, waarna hij per trein naar Amsterdam reisde. Onderweg maakte hij een stop in Parijs en trok een dag uit voor een bezoek aan het Louvre. Begin augustus 1921 was Jacob Nuiver terug in Nederland. Twee weken later was hij verloofd.

Lessen van André Vlaanderen

Jac. Nuiver probeerde aan de slag te komen als zelfstandig ontwerper, c.q. grafisch tekenaar en vestigde zich in Amsterdam aan de Prinsengracht. Dat hij Amsterdam als woonplek zocht had een tweeledig doel. In de eerste plaats was de hoofdstad het centrum voor het drukken van diverse kranten, tijdschriften en vakbladen, alsmede een stad met vele firma's en bedrijven, die zich allemaal inspanden om hun producten zo aantrekkelijk mogelijk aan de man te brengen. Daarbij was reclame in de vorm van drukwerk en advertenties een uiterst sterk middel.

2 Christina Dijkhoffz en Jacob Nuiver verloofd. (16 augustus 1921)

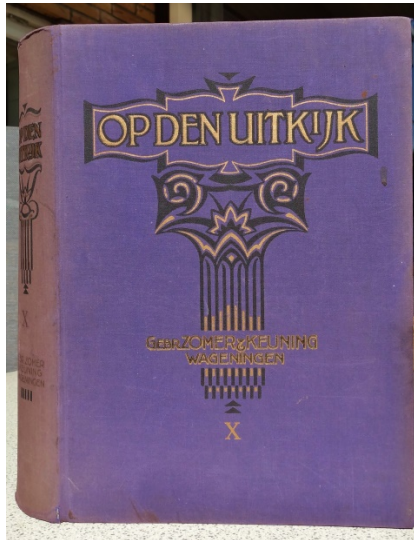
Jacob Nuiver koos ook voor Amsterdam omdat daar zijn geliefde vriendin c.q. verloofde woonde: Christina Johanna Dijkhoffz. De vonk tussen hen tweeën was overgeslagen toen beiden bij Blickman & Sartorius werkten. Christina op het kantoor, Jacob in de drukkerij. Christina was geboren op 27 mei 1895 in Haarlem. Haar vader was Jan Alexander Dijkhoffz geboren in

1868 in Hoorn. Hij was winkelbediende in Haarlem, waar hij in mei 1893 was getrouwd met de 24-jarige Geertruida Daudey. De niet alledaagse naam Dijkhoffz kreeg nationale bekendheid door boekhandel DIJKHOFFZ in Den Haag. De eigenaren waren sinds 1902 Martinus Dijkhoffz (geb. 1872) en Gerardus de Groot, respectievelijk een broer en een zwager van de vader van Christina. De echtgenote van Martinus Dijkhoffz was Grietje Muntinga (geb. 1875), een dochter van de welgestelde Groninger *commissionair in granen* Jan Muntinga (geb. 1844). Christina had twee zusters.

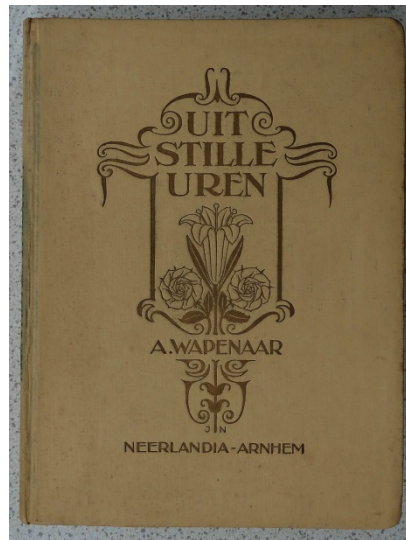
In de periode 1921-1922 volgde Jacob Nuiver tekenlessen bij de bekende tekenaar en ontwerper André Vlaanderen (1881-1955). Deze lessen betekenden een grote verandering in Nuivers leven.¹¹ Hij wilde zich verder bekwamen in een voor hem nog prille kunstvorm: het ontwerpen van boekbanden. Een terrein in de grafische wereld dat zich sterk ontwikkelde. Het aantal lezende Nederlanders groeide spectaculair en steeds meer uitgeverijen brachten fraaie industriële boekbanden op de markt. Voor ontwerpers een uitgelezen mogelijkheid om een graantje mee te pikken. Vele bekende beeldende kunstenaars, architecten en tekendocenten verdienden zo een extra duit naast hun reguliere baan. Maar bovenal verschaftte het bekendheid en aanzien. Werden aanvankelijk de meeste boekbanden zonder signatuur gedrukt, bij de opkomst van de Nieuwe Kunst / Art Nouveau – zo rond 1895 – voorzagen de boekbandontwerpers hun creaties van monogrammen, initialen of andere naamtekens. Jacob Nuiver had het grote geluk - via hoogstwaarschijnlijk inspraak van Vlaanderen - snel aan de slag te kunnen bij de uitgeverijen Bosch & Keuning in Baarn, Gebr. Zomer & Keuning in Wageningen en Gebr. Graauw in Amsterdam. Gevolgd door opdrachten van Uitgever G.B. van Goor & Zonen in Gouda, waarvoor hij vele jaren tientallen boekbandontwerpen zou gaan maken. Voorzien met zijn niet te missen signatuur **J.N.** Een enkele keer - vooral in zijn beginjaren - simpelweg met zijn achternaam **Nuiver**.

Jacob Nuivers eerste boekontwerp in Nederland was overigens voor uitgever H.W.J. Becht in Amsterdam. In 1921 versierde hij de band voor het boek 'Mijn kleine jongen' door Carl Ewald met een compositie van gestileerde plant- en bloemmotieven. Opmerkelijk zijn de kleuren: oranje en paars. Deze secundaire kleuren waren in De Amsterdamse Schoolperiode (ca 1910-1925) populair. Ze werden vaak gecombineerd met zwart en/of bruin, hetgeen ook Jacob Nuiver hier doet. In Nuivers ontwerpen/composities is de hand van André Vlaanderen duidelijk herkenbaar. Onderstaand een vergelijking:

¹¹ Peter van Dam, *Boekbandontwerper Jacob Nuiver*, Boekenpost mei/juni 1996

3 **André Vlaanderen - Op den uitkijk (1926)**

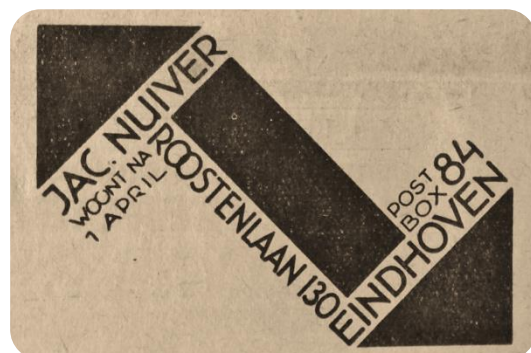

Jacob Nuiver – Uit Stille Uren (1924)

Jac. Nuivers eerste kennismaking met het ontwerpen van boekbanden en bijbehorende boekverzorging, zoals het maken van titelpagina's en het gebruik van verschillende lettervormen, was bij drukkerij G. Kolff & Co in Weltevreden/Batavia. Hier kon hij zijn talenten op het gebied van de typografie oefenen c.q. uitleven, wat o.a. resulteerde in de omslag van de verzamelband van *Sluyters Monthly*.

Naar Eindhoven

Op 7 september 1922 trouwden Jacob Nuiver en Christina Johanna Dijkhoffz op het stadhuis in Amsterdam. Zij betrokken een etage aan de Keizersgracht, waar anderhalf jaar later hun zoon Jan Alexander wordt geboren op 15 juni 1924. In 1926 verhuisde het gezin naar het adres Witte de Withstraat 76. Daar woonden ze drie jaar tot ze in april 1929 naar Eindhoven vertrokken. Het gezin bestaat dan uit 5 personen. Op 2 juni 1928 was zoon Jacob Herman geboren. De vijfde bewoner op het adres Roostenlaan 130 in Eindhoven was Jacoba Jeanette Dijkhoffz, de acht jaar jongere zuster van moeder Christina. Jacob wordt ingeschreven als *teekenaar*, zijn schoonzuster als kantoorbediende. Als godsdienst wordt voor alle vijf genoteerd: NH (= *Nederlands Hervormd*).

De verhuizing naar Eindhoven was het directe gevolg van een nieuwe betrekking van Jacob Nuiver. Hij aanvaardde een baan als medewerker van de Afdeling Artistieke Propaganda bij Philips. Zijn werk bestond voornamelijk uit het verzorgen van de lay-out van reclamedrukwerk. Er zijn enige door hem gesigioneerde ontwerpen bekend, waarbij vooral zijn kalligrafische talenten opvallen. Daarnaast maakte hij in 1929 en 1930 de omslag van het Philips Bulletin, waaruit volgens Frans Wilbrink blijkt dat Nuiver ook het moderne, strakke werk niet schuwde.¹²

Meer naamsbekendheid en prijswinnaar

De aanstelling bij Philips zal Jacob Nuiver voor een groot deel te danken hebben gehad aan zijn opleiding en zijn ruime ervaring als grafisch medewerker en typograaf bij diverse drukkerijen. Maar wat zeker een rol zal hebben gespeeld is de naamsbekendheid van Jacob Nuiver in Nederland. Al snel na zijn terugkomst uit Indië werd Jacob Nuiver gezien en erkend als een kundig ontwerper. Dat blijkt bijvoorbeeld uit het decembernummer van 1922 van het blad *DE RECLAME*¹³. In de gekleurde kerstbijlage werd bij een artikel over bijzondere reclamevormen - zoals handelsmerken en reclameplaten - een serie reproducties afgebeeld van het werk van Jacob Nuiver. Zijn talent als tekenaar/ontwerper van reclamedrukwerk, boekbanden maar ook zijn medewerking aan *GRAFICUS - Het Vakblad voor Grafische vakken in Nederland* - zal ook bij Philips niet onopgemerkt zijn gebleven. Het Vakblad *GRAFICUS* bestond sinds 1917 en was bedoeld voor de patroons en hun gezellen in de grafische wereld. Patroons die aangesloten waren bij de *Centrale Raad van Vakbonden* kregen de wekelijks uitgave gratis. Het blad kende een aantal bijvoegsels: *De Zetmachine*, *Papier*, *Kartonnage*, *Boekbinden e.d.* Deze bijbladen hadden een eigen opmaak, waarbij de titel van het bijvoegsel tussen allerlei drukkerij-attributen, machines en gereedschappen in zwierige kapitalen was neergezet. Sinds 1925 waren dit ontwerpen van Jacob Nuiver.

Ook de kop voor het weekblad was een creatie van Jacob Nuiver:

4 Kop met de naam van het weekblad GRAFICUS (gesigioneerd Nuiver)

Tot 1929 waren er al meer dan 60 industriële boekbanden door Jacob Nuiver ontworpen bij zo'n vijftien verschillende uitgevers. Deze uitgaven werden in alle boekwinkels in heel Nederland

¹² Frans Wilbrink, Website: Kunst in de Philips Reclame, *Biografie Jac. Nuiver*, juli 2010.

¹³ *DE RECLAME* *Orgaan voor reclame en reclamekunst*. Uitgever: Knol, Rotterdam 1922 – 1937

verkocht en bestreken zeer verscheidene terreinen: van kinderboek tot wetenschappelijk literatuur. Bij de Gebr. Kluitman in Alkmaar werd sinds 1924 de jongensboekenserie *De Goede Kameraad* uitgegeven met een speels en kleurrijk ontwerp van J.N. Er werden er vele duizenden van verkocht.

Gezien de grote vraag naar zijn ontwerpen, wekt het geen verwondering dat bij de acceptatie van de aanstelling bij Philips Jacob Nuiver liet vastleggen dat hij niet fulltime bij de grootste lampenfabriek in het zuiden des lands wilde werken. Hij bedong een aanstelling voor vier dagen. De overige tijd werkte hij als zelfstandig grafisch ontwerper, als vrije ondernemer.

Maar ook het werk bij Philips gaf Nuiver niet genoeg voldoening om er lang te blijven. In april 1932 – drie jaar na zijn aanstelling – verliet de familie Eindhoven en verhuisde naar Zandvoort. Nuiver kondigt zijn vertrek aan in het blad “DE RECLAME” en onderbouwde zijn weggaan bij Philips als volgt: *“Het zal niemand verwonderen, dat men bij het zoveel honderdste ontwerp voor radio of licht, niet meer zoo frisch tegenover dit onderwerp staat als aan het begin”*.¹⁴ De uniciteit van het Philipsproduct doofde gaandeweg de inspiratie bij reclamemaker Nuiver. Hij was erop uit gekeken, kon zijn creativiteit er niet meer in kwijt.

Dat Jacob Nuiver het aandurfde om volledig als freelance ontwerper te gaan werken, zal zeker gevoed zijn door de vele opdrachten die hij kreeg. Zijn bekendheid was na zijn Philipswerk gegroeid en kreeg een extra impuls door een expositie van zijn werk in september 1932 in de drukkerij van A.S. Levisson in Den Haag. Levisson was huisdrukker en redacteur van het weekblad “DE RECLAME” en publiceerde ook zelf daarin.

5 Advertentie in De Reclame (mei 1932)

De recensie in de courant “Het Vaderland” was zeer positief:

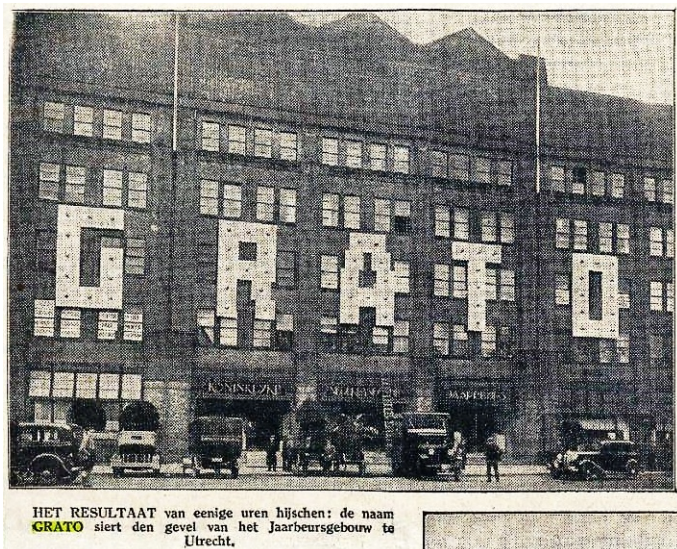
“Hoe saai en vervelend en zonder smaak in vroeger tijd drukwerk werd samengesteld, zal ieder zich nog wel herinneren. Een nieuwe geest heeft zich baan gebroken en al is wat men tegenwoordig in handen krijgt niet alles even mooi, toch is er vaak goed werk bij. Men is terecht gaan begrijpen, dat het maken van een ontwerp niet ieders werk is en verschillende kunstenaars hebben zich daarop toegelegd. Tot deze kunstenaars behoort Jac. Nuiver, die tot devies heeft “Immer Nuiver”. Hij heeft inderdaad naarstig gewerkt en veel van zijn arbeid is hier bijeengebracht. [...] Hoewel niet meer vast bij Philips verbonden, werkt hij nu nog voor deze firma. Maar ook voor anderen, o.a. voor den

¹⁴ De Reclame, 10 mei 1932

papiergroothandel P. Proost en Zoon: hij maakt briefpapier, kalenders, een omslag voor het weekblad De Reclame en boekbanden, die sober en fleurig zijn al naar gelang de inhoud eischt.[...] Een aardige tentoonstelling voor mensen die van reclamedrukwerk houden.”¹⁵

Het opvallendste element in dit artikel is de mening van de verslaggever, dat Jacob Nuiver gezien moet worden als kunstenaar. Een grafisch kunstenaar dus. Een prachtig predicaat. Hij geeft ook uitleg wat de kunstwerken van Nuiver hebben: deze zijn niet saai, niet vervelend, goed werk en gemaakt door iemand die zich gespecialiseerd heeft in het maken van drukwerkontwerpen. De berichtgever in de *Haagsche Courant* van 27-09-1932 prijst Jacob Nuiver en zijn werk nog uitbundiger: *“Jac. Nuiver bezit als reclame-ontwerper en -teekenaar voortreffelijke kwaliteiten: is klaar en helder, overzichtelijk en niet gecompliceerd. Bovendien bezit hij het talent om zich aan het typografische deel van het onderwerp aan te passen, een groote verdienste!”*

Een volgend succes was de eervolle uitverkiezing tot beste ontwerper van een affiche voor *De Federatie van Werkgeversorganisaties in het Boekdrukkersbedrijf*. Dit ter gelegenheid van haar grafische tentoonstelling - GRATO - in de Jaarbeurs in Utrecht in oktober/november 1934. Jacob Nuiver werd als winnaar aangewezen uit een aantal van 161 ingezonden ontwerpen. Bovendien kreeg hij voor een tweede ontwerp een eervolle vermelding.¹⁶ Zijn winnaarsaffiche was *“in de kleuren rood, wit en blauw, frisch en sprekend, evenwichtig zonder schoonheid, zonder andere verdiensten dan rust en eenvoud.”¹⁷*

6 Opening Grafische Tentoonstelling Jaarbeurs Utrecht - 24 oktober 1934 (Algem. Handelsblad).

¹⁵ Het Vaderland, *Tentoonstelling van Drukwerken*, 20-09-1932 - Ochtend

¹⁶ Het Vaderland, *GRATO*, 21-04-1934 - Ochtend

¹⁷ Het Vaderland, *Affiche tentoonstelling GRATO*, 04-08-1934 - Avond

7 Deze affiche van Jac. Nuiver kreeg eervolle vermelding
(Bron: Affiches Arsenaal)

Overvloed aan grafisch werk

De jaren tussen 1930 en 1940 boden Jac. Nuiver een overvloed aan werk. Er was een voortdurende vraag naar reclameontwerpen op diverse terreinen. Nederland was hersteltende van een diepe recessie. Nuiver tekende voor meer dan twintig uitgevers. Voornamelijk fraai vormgegeven industriële boekbanden. Zijn totale oeuvre is meer dan 125 verschillende banden. Naast deze boekverzorging, maakte hij voor talloze firma's reclameontwerpen voor advertenties, verpakkingen, brochures, vloeiblinden, kalenders, verkoopbrieven circulaires en zelfs wenskaarten. Enkele opdrachtgevers bleven hem zeer trouw, zoals de bekende uitgevers Van Goor en Zonen in Gouda/Den Haag en Bosch & Keuning in Baarn.

8 Reclame voor Proost ontworpen door J.N.

Vele jaren werkte Jac. Nuiver ook voor de groothandel in papier P. Proost en Zoon in Amsterdam, als tekenaar/lay-out-man voor haar reclamedrukwerk. Verder droeg

hij medeverantwoording voor de typografie van het huisorgaan "Proost Prikkel", dat vanaf 1937 maandelijks werd gestuurd aan de clientèle van Proost. Een aantal omslagen van de magazines dragen kunstzinnige ontwerpen van zijn hand.¹⁸ Jacob Nuiver had bij Proost aan de Kloveniersburgwal 58 een eigen werkplek in het atelier van de tekenaars en vormgevers. Daar verbleef hij een deel van de week en tekende voor het bedrijf. Hoe het dienstverband was en of daar überhaupt sprake van was, is niet duidelijk. Het is heel goed mogelijk dat Nuiver per opdracht werd betaald. Het korte verblijf bij talloze werkgevers moge een helder bewijs zijn dat Nuiver geen man was die sterk afhankelijk van anderen wilde of kon zijn. Zoals de meeste kunstenaars floreerde Jacob Nuiver bij persoonlijke vrijheid en vrije kunst.

De Nuivers waren ondertussen weer ingezetenen van Amsterdam. In april 1935 hadden zij een flatwoning betrokken aan de Noorder Amstellaan¹⁹ 127-3hoog. Daar werkte Jac. Nuiver als freelance

¹⁸ De nummers 57, 58, 64, 136 en 163 (1939-1950)

¹⁹ De Noorder Amstellaan kreeg twee keer een nieuwe naam: in 1946 de Stalinlaan en in 1956 de Vrijheidslaan. De maandelijkse huur voor de flatwoning was f. 62.50

grafisch ontwerper tot 8 oktober 1940, toen inslagen van brand- en brisantbommen dood en verderf zaaiden in de Amsterdamse Rivierenbuurt. Er vielen acht doden en vele gewonden, tientallen woningen werden totaal verwoest of leden aanzienlijke schade. Ook de woning van de familie Nuiver werd zwaar getroffen. Jacobs tekenarchief en anderen waardevolle zaken gingen verloren.

Er volgde een nieuwe verhuizing naar de Van Tuyl van Serooskerkenweg 120 in Amsterdam.

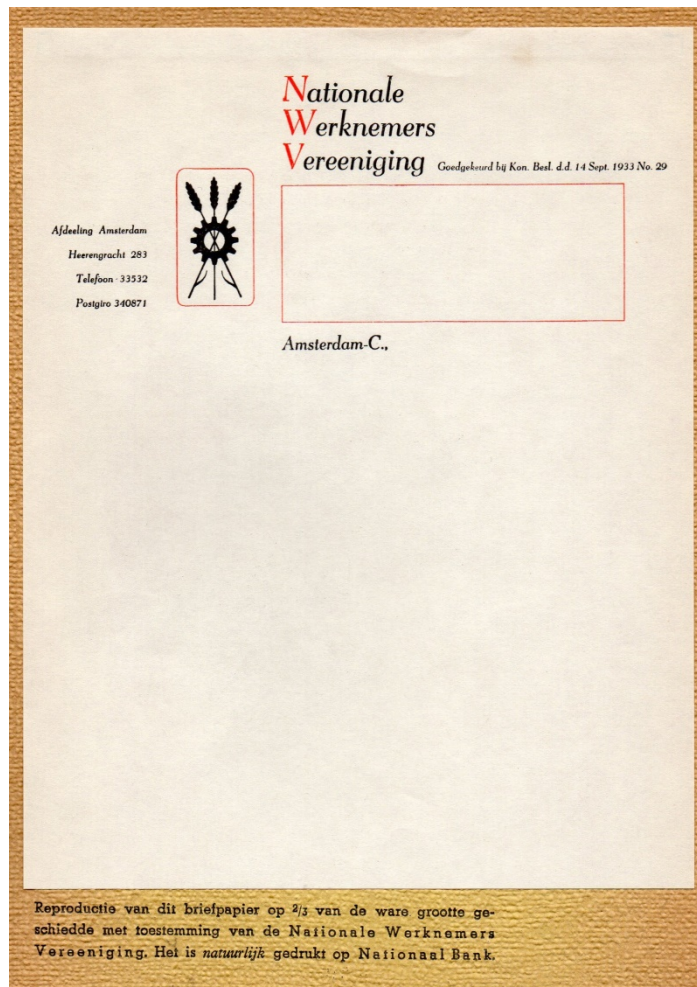
De oorlogsjaren

Al snel na de bezetting kelderden de aanvragen voor bedrijfsreclame en boekbandontwerpen. Jacob Nuiver had nog enigszins geluk dat de *Wereldbibliotheek* tijdens de oorlog bleef uitgeven, zij het met afnemende aantallen. Dit ook vanwege de toenemende papierschaarste. Tijdens de jaren 1941-1944 zijn ons zes boekbanden van deze uitgeverij bekend die door Jacob Nuiver werden ontworpen. Het dienstverband met de papiergroothandel Proost bleef tijdens de oorlogsjaren bestaan, maar ook daar liepen de opdrachten sterk terug. Het inkomen van Jacob Nuiver verminderde gevoelig en de leefomstandigheden werden steeds beroerder. Het is genoegzaam bekend hoe zwaar het Westen van Nederland heeft geleden in de beruchte hongerwinter. Ook het gezin Nuiver met twee grote zonen, heeft die ellendige maanden aan den lijve gevoeld.

In welke mate Jac. Nuiver het heeft betreurd dat hij voor de *Nationale Werkgevers Vereeniging* (NWM) een opdracht uitvoerde is niet bekend. Het zal hem waarschijnlijk niet zijn ontgaan dat deze vereniging gaandeweg geleid werd door bestuursleden met nationaalsocialistische sympathieën. De vereniging werd bestempeld als een mantelorganisatie van de NSB. Voorzitter was sinds 1935 Henk Woudenberg, die in 1937 samen met zijn partijgenoot Rost van Tonningen lid werden voor de NSB²⁰ van onze Tweede Kamer. Jac. Nuiver ontwierp voor de *NWV* een briefhoofd²¹ dat door het bestuur op al haar briefpapier en andere correspondentie werd afgedrukt. (*zie hierna*) Het ontwerp was zodanig in de smaak gevallen dat het eveneens werd verkozen tot het embleem van de *NWV*. Het werd het beeldmerk van de vereniging: een tandwiel met drie gekruiste korenaren. Op alle verenigingsbijeenkomsten werd dit embleem op een groot schild op het podium tentoon gezet.

²⁰ Na de oorlog in 1948 werd Henk Woudenberg na een aanvankelijke eis als doodstraf, veroordeeld tot levenslang. In 1950 werd dit omgezet in 20 jaar. Hij overleed in 1967.

²¹ Bron: Proost Prikkel 10-11-1939

9 Briefhoofd van de NWV. (Bron: Proost Prikkels 10-11-1939)

Een zwakke gezondheid

Al snel na de oorlog wisten meerdere uitgevers Jac. Nuiver weer te vinden. Meteen na de bevrijding verschenen twee grote series met een band van Nuiver. Bij T. Wever in Franeker werd een 13-delige reeks uitgegeven over twintig eeuwen historie van de Nederlanden en bij J.H. Gottmer in Haarlem verscheen de zogenaamde Componisten-serie met 35 delen. De boeken kregen als titel de naam van de componist. Nuiver maakte er prachtige goud gekalligrafeerde banden voor. De reeks liep door tot 1958. Naast de opdrachten voor deze uitgevers werkte Jac. Nuiver nog steeds voor de groothandel in papier Proost, welke kort na de oorlog fuseerde met de boekbinderij van J. Brandt en Zoon in Amsterdam. De firma ging verder onder de naam Proost & Brandt. In 1948 verkreeg Jac. Nuiver via dit bedrijf een zeer vererende opdracht: het kalligraferen van een oorkonde voor kardinaal Johannes de Jong. Het kunstwerk werd - samen met een schitterende missaal - aangeboden door alle bisschoppen van Nederland, bij het veertigjarig priesterfeest van de katholieke kerkleider. De rugzijde van de missaal met beeltenissen van heiligen was eveneens van de hand van Jac. Nuiver. De pers was vol lof

over het geschenk: "Degelijke vakkennis en edele smaak hebben het geschenk tot een fraai geheel gemaakt".²²

Bij de *Wereldbibliotheek* was Nuiver nog steeds een gewilde ontwerper, evenals voor uitgeverij Callenbach in Nijkerk. Voor dit laatste bedrijf ontwierp Jac. Nuiver een aantal kaarten met fraai gekalligrafeerde teksten bestemd voor belijdenis en/of doop. In 1953 tekende hij voor Callenbach ook een tweetal boekbanden²³. Waarschijnlijk waren dat zijn laatste creatieve scheppingen, want in hetzelfde jaar overleed Jacob Nuiver aan een hartstilstand op 27 juni 1953. Hij was 60 jaar geworden. Zijn zoon Jacob Herman legt de oorzaak van dit overlijden bij de ontberingen tijdens de jaren 1940-1945. In het begin van de jaren vijftig ging de gezondheidstoestand van zijn vader geleidelijk achteruit.²⁴ Nog een aantal jaren na zijn dood verschenen bij *Gottmer* – als een kleine hommage aan de overledene - de laatste banden van de Componisten-serie. De uitgever prees zich gelukkig dat Jacob Nuiver alle banden al in 1952 had ontworpen en toegezonden.

Het graf van Jacob Nuiver bevindt zich op begraafplaats Zorgvlied in Amsterdam.

Jacob Herman Nuiver schrijft over zijn vader:

"Op 27 juni 1953 kwam een einde aan een zeer arbeidzaam leven. Mijn vader was ongetwijfeld op-en-top een vakman: hij was behalve een zeer ideeënrijke ontwerper en tekstschrijver, ook een uiterst vakkundig werktekenaar die met pen en penseel zijn scheppingen tot in de perfectie kon uitwerken en reproduceerbaar maken. De techniek van het spuiten van verlopende tinten, die hij veelvuldig toepaste bij b.v. oorkonden, diploma's en soortgelijke opdrachten beheerste hij tot in de finesses.

Ook maakte hij regelmatig gebruik van de mogelijkheden die de fotografie hem bood, wanneer hij meende dat dit in het belang van het bewuste ontwerp zou zijn. Het aantal uren dat hij om die reden in de donkere kamer verkeerde i.p.v. aan zijn tekentafel is niet te schatten. De kunst van het kalligraferen leerde hij zich zelf uit pure belangstelling aan. Uit interesse voor de materialen en het gereedschap waarmee de vroegere schoonschrijvers deze kunst beoefenden sneed hij aanvankelijk zijn pennen uit ganzenveren. Vader was een man weinig woorden. Van uiterlijk vertoon moest hij niets hebben. Hij wist wel dat hij zeer begaafd was maar met deze wetenschap timmerde hij nooit aan de weg. Deze bescheidenheid werkte vaak in zijn nadeel. Omdat hij te weinig van de gelegenheid gebruik maakte om zijn prestaties en bekwaamheden naar buiten te brengen, kreeg hij in de grafische wereld niet die belangstelling die hij verdiende.

Ik weet nog goed hoeveel moeite het mijn moeder kostte om vader te bewegen persoonlijk de eerste prijs in ontvangst te nemen die hij had gewonnen met zijn ontwerp voor de Vereniging ter Bevordering van de Belangen des Boekhandels. Al de rumoer om zijn persoon hoefde voor hem niet. Voor lovende kritiek was vader zeker niet ongevoelig. Een minder goede

²² De Maasbode 28-08-1948

²³ M.E. Ouwehand – *Het groeiende kruis en Weerzien der heiligen*

²⁴ Korte biografie, getiteld: *Mijn vader, Jacob Nuiver*. Emst, januari 1995
Geschreven door Jacob Herman Nuiver, jongste zoon van Jacob Nuiver. Jr.

beoordeling van zijn prestatie trok hij zich wel aan. Het kon hem echter uitermate grieven, wanneer deze kritiek uit een hoek kwam die hij niet tot het geven van een oordeel in staat achtte. Velen in de grafische wereld die vader meer dan oppervlakkig hadden leren kennen ervoeren zijn plotselinge heengaan als een groot verlies. Dat bleek uit de vele waarderende artikelen die na zijn dood in diverse vakbladen verschenen.”

Emst, januari 1995²⁵

Het grafisch werk van Jacob Nuiver

In Groningen op de Academie Minerva was Jacob Nuiver opgeleid tot lithograaf. Hij moet een uitstekende leerling zijn geweest want hij studeerde af *met zeer goed gevolg*. Lithografie of steendruk was eind negentiende eeuw een druktechniek die veel werd toegepast. De procedure stoelt op het principe dat water en vet elkaar afstoten. Op een volkomen vlak geschuurde poreuze steen wordt een tekening in vet of in inkt gemaakt. Na de tekening te hebben bestreken met Arabische gom moet het geheel 24 uur drogen. Daarop wordt met terpentijn de tekening verwijderd en is de steen gereed om ermee te drukken. Met een vochtige spons wordt de steen nat gemaakt. De plekken waar met vet of inkt is getekend blijven echter droog, aangezien de vette substantie in de steen is getrokken. Wanneer met een roller of een tampon speciale inkt op de steen wordt aangebracht zal deze alleen op de droge plekken hechten. Er kan een vel papier op worden gelegd en onder grote druk - met behulp van een pers - wordt de tekening afgedrukt. De uitvinding van deze druktechniek werd gedaan door Alois Senefelder in 1798. Steendruk werd in de jaren dat Jac. Nuiver zich in deze materie bekwaamde ook al veelvuldig toegepast voor de reproductie van fotomateriaal. Het maken van kleurenafbelingen door middel van steendruk bestond al langer. Het is bekend onder de naam chromolithografie. Vooral dit laatste vergt uiterste precisie. Het tekenpapier moet na elke kleur worden verwijderd en steeds opnieuw worden vastgezet voor een volgende kleur. Soms wel vier keer achtereenvolgend. Een minimale verschuiving leidt tot een wanproduct.

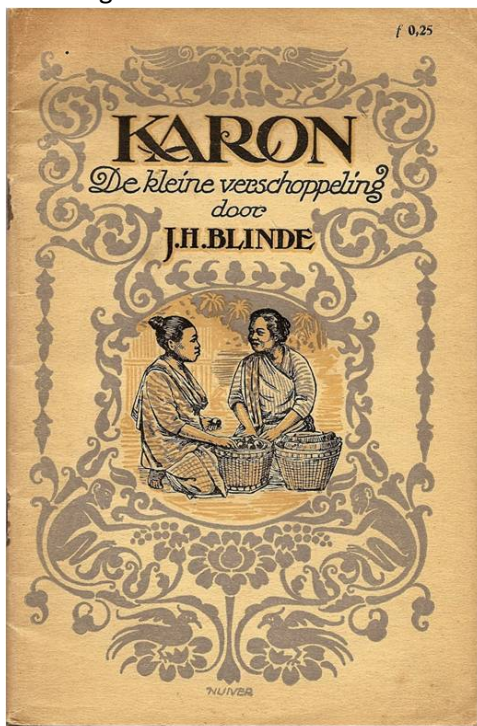
Gezien de veelheid aan handelingen voor het maken van een steendruk, vraagt deze grafische techniek veel vakkennis hetgeen vaak na jarenlange ervaring wordt verkregen. Jac. Nuiver zal - ook al kon hij een fraai lithografen-diploma tonen - niet meteen bij zijn eerste werkgevers zijn creativiteit hebben mogen uitleven. Hij fungeerde aanvankelijk als hulp en handlanger; moest stenen slijpen, materiaal klaarleggen en inkten aanmaken. We mogen gevoeglijk aannemen dat de reden achter het veelvuldig veranderen van drukkerij in de eerste jaren, gezocht moet worden in ontevredenheid over het hem aangeboden werk. Jac. Nuiver vond geen voldoening en miste het plezier en de passie die een kunstenaar kent bij het uitwerken van persoonlijke ideeën en eigenhandige creaties. Een steendruk met de signatuur J.N is daarom uiterst zeldzaam. Een andere reden waarom een lithografie van Nuiver nauwelijks zal worden gevonden, vindt zijn oorzaak in de nieuwe ontwikkelingen in de grafische wereld in de beginjaren van de twintigste eeuw. De nieuwste uitvinding was de offsetdruk,

²⁵ Ibidem

waarmee men middels offsetpersen hoogwaardig drukwerk op papier kon maken. Zo kon men in kortere tijd meer afdrucken produceren.

Jac. Nuiver werkte in 1921 voor het eerst als zelfstandig tekenaar, ontwerper en lay-outman. Bij drukkerij G. Kolf in Batavia kreeg hij de kans om zijn eerste boekband te ontwerpen. Een ontwerp-vorm die wordt omschreven als toegepaste kunst. Na zijn Indië-ervaringen komt het werk van Jac. Nuiver goed op gang. Het is de opmaat naar een glanzende carrière in de grafische vormgeving.

Het werk van Jacob Nuiver is makkelijk herkenbaar aan uitvoering en compositie. Hij houdt van symmetrie en van ornamentele structuren. Hij speelt met krullen en kronkels, haakjes en boogjes, pijltjes en accolades en scheidt steeds nieuwe variaties van wonderlijke guirlande-versieringen. Een kleine bijpassende tekening ontbreekt zelden en illustreert indirect het tekentalent van Jac. Nuiver. Doorgaans werkt hij met een omraming van het centrale deel. Een dergelijk raamwerk of omkadering creëert een rustgevend effect voor de aanschouwer. Dit principe kende men al in de Romantiek, toen men voor randversieringen veel gebruik maakte van arabesken. Aanvankelijk waren arabesken florale ornamenten rond de eigenlijke tekening of om een tekst, maar allengs kreeg dit het karakter van een compositieprincipe²⁶, waarbij de florale elementen steeds meer verdwenen. Zo'n indeling brengt ordening en daarmee rust in een ontwerp. Overigens, Jacob Nuiver werkte in de vroege jaren twintig

ook vaak met plant- en bloemmotieven. Weliswaar sterk gestileerd maar toch herkenbaar.

Een ander opvallend ordeningsprincipe in de ontwerpen van Nuiver is de zogenaamde spiegelsymmetrie. Een goed voorbeeld is het ontwerp van de omslag van *Karon. De kleine verschoppeling* door J.H. Blinde uit 1923. Het hele ontwerp, met uitzondering van de tekening en de tekst is een spiegel-symmetrische compositie. Het geeft een effect dat door velen als esthetisch wordt gevoeld. Origineel en grappig is het gebruik bij dit ontwerp van tropische dieren. Ook dat is bij Jac. Nuiver een steeds terugkerend intentie: elke boekband versieren met voorstellingen, afbeeldingen of figuren die de inhoud, de sfeer van het boek raken.

Jac. Nuiver was niet alleen een hele goede tekenaar, hij was ook een uitstekende kalligraaf. Hoewel hij in de eerste jaren van zijn werk – zeker bij zijn boekbanden - bijna uitsluitend gebruik maakte van hoofdletters, grote en kleine

kapitalen zoals de typograaf zegt, laat hij hier bij *Karon* zien dat hij ook prachtige schoonschrijffletters kan maken.

De versiering op de omslagband van *Karon* is in vergelijking met de meeste ontwerpen van Nuiver erg uitbundig. Dat het hier zo gedaan is, kan zijn omdat het een kinderboek betreft. Of misschien

²⁶ Jutta Reinisch, *Verborgene Schönheit*. p.28

omdat hij nog niet zo lang geleden uit Indië was teruggekeerd.

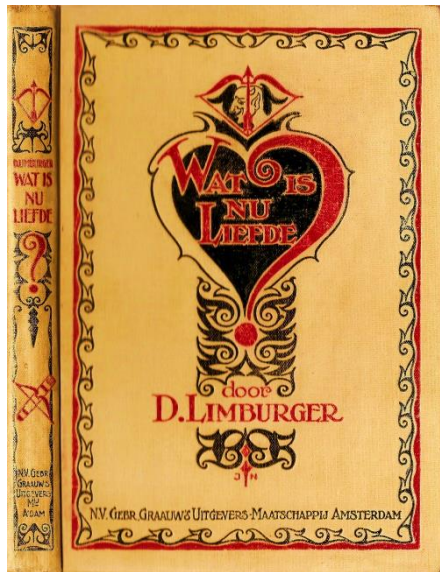
In de loop der jaren worden de boekbandontwerpen van Nuiver strakker en eenvoudiger, om na de oorlog over te gaan naar een geheel nieuwe stijl, waarbij afbeeldingen en ornamenten bijna geheel zijn verdwijnen. Jacob Nuiver maakt dan bijna uitsluitend gebruik van gekalligrafeerde titels en auteursnamen. Bij de *Componistenserie* ontbreken zelfs deze laatste. Nuiver beheerste het schoon-schrijven in al zijn vormen: met brede of spitse pennen maar ook met penselen of schrijfstiften

Het kleurenpalet van de banden van Nuiver is tamelijk ingetogen. De basiskleur is voor hem de kleur van de band. Bij deze hoofdkleur zoekt Nuiver één, hooguit twee harmoniserende kleuren. Rood- en okertinten hebben de overhand. Met zwart worden accenten, contouren of verbindingslijnen aangebracht. Nuiver laat de kleurenkeuze zoveel mogelijk afhangen van de inhoud van het boek of het artikel waarvoor reclame moet worden gemaakt. Hij schrijft: *“Een bepaalde kleur kan de gedachte aan een bepaald artikel opwekken of versterken. Zachte, teere kleuren kunnen doen denken aan parfum, zeep, odeur. Het karakter van damesmode-artikelen en bijouerieën worden het beste benaderd door niet al te felle kleuren. Daarentegen kunnen b.v. voor machinerieën forsche, kloeke kleuren toegepast worden, die kracht en soliditeit accentueeren. Voor haarden, centrale en andere verwarming kan de gedachteassociatie met warmte verkregen worden door het gebruik van rood of andere kleuren waarin rood en geel overheerschen (warme kleuren). Koele kleuren (blauw-groen, paars-rood, groen-geel) kunnen kou suggereeren en zullen dus met succes kunnen worden toegepast voor ijsmachines e.d. artikelen. Het propageeren van artikelen welke met huiselijkheid in verband staan, boeken, radio, licht, interieurkunst en wat niet al meer, vinden eveneens in gekleurd papier een niet te onderschatten hulpmiddel.”*²⁷

Nuiver had ook een goed oog voor het gebruik van de juiste papiersoorten. Hij lette op structuur, kleur en/of dessin. Door speciale vouw-, stans- of snijwijzen creëerde hij speelse drukwerken, waarbij hij waakte voor bonte, schreeuwende ontwerpen. *“Men moet niet in uitersten vervallen en men lette erop uitsluitend harmoniserende kleuren toe te passen!”*²⁸

²⁷ De Reclame 1 maart 1932, p. 10,11.

²⁸ ibidem

10 Wat is nu liefde? -1923

11 Op weg naar Sion - 1932.

De stijl waarin Jac. Nuiver werkte is niet onder één algemene kunststijl te plaatsen. Hij heeft in zijn jonge jaren de uitbundigheid van de Jugendstil /Art Nouveau meegemaakt. Enige decennia later, toen Nuiver steeds meer bekend werd als grafische kunstenaar was die stijl grotendeels verdwenen. Art Déco was de nieuwe kunstvorm. Een strakkere, meer hoekige stijl waarin kenmerken uit het expressionisme, kubisme of functionalisme terug zijn te vinden.

Nuiver kon geen vrij scheppende kunstenaar zijn. Hij was afhankelijk van anderen, van opdrachtgevers die er op uit waren hun producten zo veel mogelijk aan de man te brengen. Zaak was daarbij de heersende smaak van hun potentiële klanten te kennen en daar met aansprekende reclame of uitnodigende verpakking op in te spelen. Jacob Nuiver moest om die reden meegaan met zijn tijd. In zijn ontwerpen zien we dan ook in de loop der jaren veranderingen die terug te voeren zijn op de veranderende mode en smaak. In het werk van Nuiver zijn duidelijk elementen te vinden die zowel in de Jugendstil als in de Art Deco-stijl gebruikelijk waren. B.v. slinger- en kronkellijnen, bloem- en bladmotieven uit de eerste periode en het hoekige, strakke lettergebruik alsmede meer geometrische vormen uit de laatste. Een aantal van zijn boekbanden zijn te plaatsen binnen de stijlnormen van de Amsterdamse School. In de publicatie *Boekbeeld*, uitgave van museum *Het Schip* in Amsterdam worden enkele van deze banden getoond en besproken, o.a. de verzamelband van het tijdschrift *De Jonge vrouw* uit 1925. Deze wordt vergeleken met de gevels van filmtheaters in de stijl van de Amsterdamse School.²⁹

In de ontwerp-kunst van Jacob Nuiver is een voortgaande vernieuwing te herkennen; een lijn die min of meer parallel loopt met de veranderingen in de kunstwereld. Aanvankelijk beïnvloedt door de Art Nouveau / Nieuwe Kunst / Jugendstil en in de dertiger jaren steeds meer toegroeïend naar vormen van de Art Deco-stijl. En daarna een opvallende stijlverandering na WOII: een sobere uitvoering met schitterend letterwerk. De fraaie letters waren vaak eigen creaties. Nuiver maakte zelfs een geheel

²⁹ Boekbeeld p.73.

nieuw lettertype dat hij in alle gewenste lettervarianten, een zogenaamde letterfamilie, uitwerkte. Helaas werd zijn kunstproef nooit officieel geregistreerd.

De grootste bekendheid kreeg Jac. Nuiver door zijn boekbandontwerpen. Na een tiental jaren zoeken heeft de auteur dezes er zo'n 125 verschillende kunnen traceren en deze ook grotendeels in zijn persoonlijk boekbandencollectie kunnen onderbrengen. (*Zie de lijst hierna.*) Maar deze ontwerpen zijn slechts een deel van het werk van Jac. Nuiver. Vooral voor reclamedoeleinden heeft hij vele teksten geschreven en ontwerpen gemaakt. Deze werden veelal als advertenties in kranten en tijdschriften gebruikt, maar zij versierden ook brochures, jaarverslagen, briefpapier, vloeibladen, kalenders en al-

les wat een firma meer liet drukken om naamsbekendheid te krijgen en te houden. Onder zijn cliënten telde Jacob Nuiver grote en gerenommeerde bedrijven als GAZELLE, Gimborn, Philips, Van Houten en Bensdorp. Om deze opdrachtgevers binnen te halen strooide de reclamemaker uiteraard met eigen reclame, speciaal in vak-tijdschriften. In *De Reclame* van 10 mei 1932 prijst hij zijn capaciteiten aan met de volgende woorden:

“Met de in de laatste jaren opgedane ervaring (bij Philips) kan hij U uitstekend van dienst zijn. Vraagt hem advies over de verzorging van Uw reclamedrukwerk. Zendt hem de gegevens: eventueel foto's, tekst of aanwijzingen welke daarvoor nodig zijn en alle paperassen welke U ter beschikking hebt. Hij tooverd den chaos om in een ontwerp, waarnaar U kunt beoordelen hoe Uw drukwerk er uit zal zien. [-] Het zal de resultaten van Uw drukwerk belangrijk ten goede komen.”

Jac. Nuiver had een goede zakenrelatie met de directeur van drukkerij Levisson in Den Haag. Enige keren ontwierp hij het omslag van het daar vervaardigde weekblad *De Reclame*. Het zal Jac. Nuiver goed hebben gedaan en extra klanten hebben bezorgd toen hij als speciale referentie werd genoemd door deze drukkerij. (zie afbeelding) Ook de tentoonstelling van Nuivers werk in 1932 was een gevolg van de goede verstandhouding tussen beide mannen.

Voor vrienden en kennissen maakte Jac. soms ex libris en familiegrafiek. Bij uitgeverij Callenbach in Nijkerk kwam men dit ter ore, waarop Nuiver werd uitgenodigd kaarten te ontwerpen voor kerkelijke hoogtepunten zoals doop en belijdenis en boekenleggers met religieuze teksten. Een totaal ander ontwerp met een totaal ander thema maakte Nuiver in 1945 voor een brochure van de *Amsterdamsche Boek- en Courantmaatschappij* met de titel: *Het socialisme van nu*. Gezien de zeer uiteenlopende thema's waar Nuiver zijn talenten voor inzette, kunnen we concluderen, dat veel door hem werd geaccepteerd. Zeker in de karige jaren na de Tweede Wereldoorlog. De doop- en belijdeniskaarten werden nog jaren na Nuivers overlijden verkocht onder de naam: *Jac. Nuiver-kaarten*.

Een bijzonder ontwerp maakte Nuiver voor de firma Van Houten, de bekende cacao-fabrikant uit Weesp. Het betrof een bedrukking voor een 30 cm hoge voorraadbus. Jammer genoeg is deze niet gesigineerd, maar de versiering met deze letters en ornamenten zijn zo typisch des Nuivers, dat vergissing praktisch is uit te sluiten.

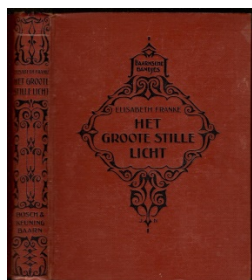
Nuiver was een veelzijdig vakman die in vele facetten van de grafiek en in de typografie zijn sporen heeft nagelaten. Hij leek in de vergetelheid te verdwijnen. Hijzelf was niet de man die zich in de schijnwerpers zette. Dat paste niet bij zijn bescheiden en nuchtere aard. Moge deze publicatie een hommage zijn en hem de waardering geven die hij als buitengewoon getalenteerde grafische kunstenaar verdient.

Lijst van uitgevers

Aantal boekbanden	Uitgevers met boekbanden van Jacob Nuiver	Plaats	Periode
02.	Becht	Amsterdam	1921 - 1922
01.	Noordhoff	Groningen	1922 -
03.	Van Holkema & Warendorf	Amsterdam	1922 - 1924
01.	Zendingsbureau	Oegstgeest	1923 - pc
07.	Graauw	Amsterdam	1923 - 1930
24	Van Goor & Zonen	Gouda/ Den Haag/ Zwolle	1923 - 1950
06.	Janssens	Antwerpen	1924 - 1925
23	Bosch & Keuning	Baarn	1924 – 1936 pc
07.	Callenbach	Nijkerk	1924 – 1953 pc
03.	Kirchner	Amsterdam	1925 - pc
03.	Neerlandia	Arnhem	1925 -
02.	Meinema	Delft	1925 - pc
02.	Meulenhoff	Amsterdam	1925 -
01.	Koloniale Boekcentrale	Amsterdam	1925 - pc
01.	Thieme	Zutphen	1925 -
02	Versluys	Amsterdam	1925 - 1932
01.	Gemeente Amsterdam	Amsterdam	1926
02.	Reesink	Velp	1926 -
01.	Bruna	Amsterdam	1926 -
01.	Goudswaard	Rotterdam	1926 -
04.	Kluitman	Alkmaar	1927 -
01.	Westera Bzn	Nijverdal	1927 - pc
01.	Korteweg & Stemerding	Rotterdam	1928 -
01.	Van der Endt & Zonen	Maassluis	1929 - pc
04.	Philips	Eindhoven	1929 - 1936
01.	Elsevier	Amsterdam	1930 -
01.	Van Brummen	Dordrecht	1936 – 1942 pc
13.	Wereldbibliotheek	Amsterdam	1937 - 1950
01.	Blitz	Amsterdam	1938 -
04.	Brandt & Proost	Amsterdam	1939 - 1950
01.	Wever	Franeker	1946 - pc
01.	De Bezige Bij	Amsterdam	1948 - 1952
36	Gottmer	Haarlem	1948 - 1957
01.	Laverman	Drachten	1952

pc = protestant-christelijke uitgever

Boekenseries met boekband door Jac. Nuiver

titel	aantal	uitgever	periode
De Goede Kameraad	- 30 -	Van Holkema & Warendorf	1920 - 1933
Oranjabibliotheek	- 04 -	Van Holkema & Warendorf	1923 - 1932
Keurserie van Vlaamsche Meesters	- 07 -	Janssens Antwerpen	1924 - 1925
Baarnsche Bandjes	- 08 -	Bosch & Keuning Baarn	1924 - 1927
GB-serie	- 06 -	Van Goor Gouda	1925 - 1926
Les écrivains modernes	- 03 -	Van Goor Gouda	1928 - 1929
Libellenserie	- 07 -	Bosch & Keuning Baarn	1936 - 1937
Jaarboekje der Chr. Gereformeerde kerk	- 08 -	Van Brummen Dordrecht	1936 - 1943
Componisten-Serie	- 35 -	Gottmer Haarlem	1948 - 1957
Woordenboeken	- 06 -	Van Goor Gouda /Den Haag	1923 - 1930
Dispereert niet	- 13 -	T. Wever Franeker	1946 - 1954

Chronologische lijst van boekbanden met ontwerp van Jacob Nuiver

auteur	titel	uitgever	jaar
Sluyters & Co.	Sluyters Monthly <i>East-Indian magazine</i> - verzamelband	Sluyters & Co Batavia	1921
Ewald, Carl	Mijn kleine jongen	Becht Amsterdam	1921
Dostojefski, F.M.	Oompjes Droom	v. Holkema & Warendorf	1921
Canter, Bernard	Nieuw Utopia	v. Holkema & Warendorf	1922
Dostojefski, F.M.	De dubbelganger	v. Holkema & Warendorf	1922
Heijermans, Herman	Biecht ener schuldige	Becht Amsterdam	1922
Wouters, D. en W.G. van der Hulst.	Verdieping en Belijning Geschriften...	Noordhoff, P., Groningen	1922
Blinde, J.H.	Karon de kleine verschoppeling	Zendingsbureau - Oegstgeest	1923
Bölsche, W.	De Mensch	Gebr. Graauw Amsterdam	1923
Bölsche, W.	Het leven der liefde	Gebr. Graauw Amsterdam	1923
Bölsche, W.	Van bacil tot aapmens	Gebr. Graauw Amsterdam	1923
Bölsche, W.	Van zonnen en zonnestofjes	Gebr. Graauw Amsterdam	1923

Bölsche, W.	Uit de sneeuwkuil	Gebr. Graauw Amsterdam	1923
Jonge, K.C.de	Kaartspelen	Van Goor Gouda	1923
Kroes, H.W.	Duitsch-Nederlandsch Woordenboek (I)	Van Goor en Zonen Gouda	1923
Limburger, D.	Wat is nu Liefde?	Gebr. Graauw	1923
Maas, J. van der,	Achter de groote Poort.	Neerlandia Arnhem	1923
Warnsinck, M.,	De Jonkvrouw in den toren. Oranjabibliotheek.	v. Holkema& Warendorf	1923
Assche, Piet van	De avonturen van Kasper Sempersnel	L.J.Janssens Antwerpen Keurserie	1924
Baarnsche Bandjes 8 delen	Keuning/Stowe/Franke/Kagemni/Penning	Bosch & Keuning Baarnsche bandjes	1924
Baekelmans, L.,	De Doolaar en de Weidsche Stad	L.J.Janssens Antwerpen Keurserie	1924
Baekelmans, L.,	Dwaze Tronies	L.J.Janssens Antwerpen Keurserie	1924
Baekelmans, L.,	De waard uit "De bloeiende Eglantier".	L.J.Janssens Antwerpen Keurserie	1924
Baekelmans, L.,	Marieke van Nijmegen	L.J.Janssens Antwerpen Keurserie	1924
Beecher Stowe, H.	De menschen van OLDTOWN	Bosch & Keuning Baarnsche Bandje	1924
Breevoort, Johanna	Heimwee naar huis	Callenbach Nijkerk / Neerlandia	1924
Carter, Howard en A.C. Mace.	Het graf van Tut-Anch-Amon (deel 1)	v. Holkema & Warendorf A`dam	1924
Francken, Frits	Naar wijd en zijd.	L.J.Janssens Antwerpen Keurserie	1924
Franke, Elizabeth	Het Groote Stille Licht	Bosch & Keuning Baarnsche Bandje	1924
Kenis, Paul	Fêtes Galantes	L.J.Janssens Antwerpen Keurserie	1924
Keuning, P	De kracht van hunne kracht	Bosch & Keuning Baarnsche Bandje	1924
Kieviet, C. Joh.	Fulco de Minstreeel De Goede Kameraad	v. Holkema& Warendorf A`dam	1924
Kieviet, C. Joh.	De club van zessen klaar De Goede Kameraad	v. Holkema & Warendorf A`dam	1924
Krienen, Ch. (red.)	Zonnebloemen (deel I)	Van Goor en Zonen Gouda	1924
Treffers, J.	Eenzaamheid	Elsevier	1924
Wagenaar, Arij	Uit Stille Uren	Neerlandia Arnhem	1924
Beecher Stowe, H.	De Parel van het eiland	Bosch & Keuning Baarnsche Bandje	1925
Breevoort, Johanna	Over schuimende golven	Neerlandia Arnhem	1925
Gewin, Everard	Nederlandsch Volksgeloof	Thieme Zutphen	1925
Goldschmeding	Leerboek voor het Harmonium	Kirchner - Amsterdam	1925
Kagemni,	Ehud -Verhaal uit de tijd der Richteren	Bosch & Keuning Baarnsche Bandje	1925
Kingmans, Hugo	Waarom de torens zingen	Kirchner-Amsterdam	1925

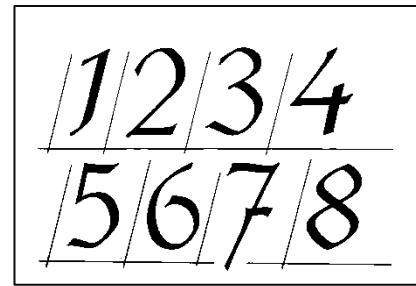
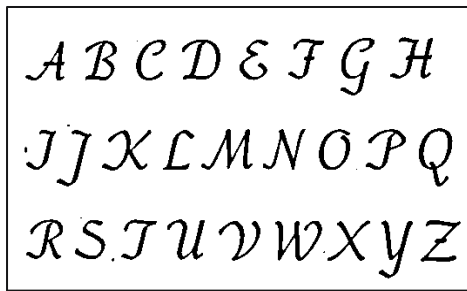
Kleefstra, J.	Avonturen te land en te water	Van Goor Gouda	1925
Lansberg, Phil.	Sannie van Sterkfontein	Bosch & Keuning Baarnsche Bandje	1925
Lindsey, B. - W. Evans	Opstandige jeugd	Meulenhoff Amsterdam	1925
Masdorp, D.	Jan van Oeveren of Algiers tot Kaapstad	Van Goor Gouda G.B.-serie	1925
Masdorp, D.	Frits Verster en vrienden in Patria	Van Goor Gouda G.B.-serie	1925
Postmus, S.,	Den vaderland getrouwe	Van Goor Gouda	1925
Rombach, F.K.A.	Landen en volken (Deel I - II - III)	Gebr. Graauw – A'dam	1925
Schilder, K.,	De Openbaring van Johannes en Sociale	Meinema Delft	1925
Schilp, P.N.	Kinderpoëzie (1 en 2)	Versluys Amsterdam	1925
Thiess, F.,	Verwording	Koloniale Boekcentrale Amsterdam	1925
Zeeuw, P. de	De worsteling om het kind	Kirchner	1925
Bordeaux, Henry	La Maison Les écrivains modernes III	Van Goor en Zonen Gouda	1926
Elsevier	Reeks Verzamelde romans en novellen	Elsevier	1926
Exel, Ph.	Rutger Moris	Van Goor - Gouda	1926
Gemeente A'dam	The Port of Amsterdam	Gemeente Amsterdam	1926
Günther, Hanns	In het land der duizend wonderen	v. Holkema& Warendorf	1926

Lindsey, B. - W. Evans	Huwelijk in kameraadschap	Meulenhoff Amsterdam	1926
Overtoom, J.	Kennis der Natuur voor de lagere school	Reesink Velp / Versluys	1926
Sutcliffe, Halliwell,	Door smart gelouterd	Bruna	1926
Vliet, D.H. v. d., Wzn.	Neveldijk	Goudswaard Rotterdam	1926
Wielenga, Dr.B	Thomas á Kempis Navolging van Christus	Meinema, D. Delft	1926
Zomer & Keuning	Omslag - Op den Uitkijk 1926/1929/1934	Gebr. Zomer & Keuning Wageningen	1926
Bölsche, W.	Natuurgeheimen	Gebr. Graauw – A'dam	1927
Brands, G.A. en R.W. Lieve	Gouden Aren (deel I t/m V)	Van Goor en Zonen - Den Haag	1927
Hagenaar, J.	De volmaakte kaartspeler	Van Goor - Gouda	1927
Hulst, W.G. v. d.	In 't Kraaiennest	Bosch & Keuning	1927

Jansen, Ds. Joh.	Bijbellegger	Westera Bzn.- Nijverdal	1927
Keuning, P.,	Een gast van Levi.	Bosch & Keuning	1927
Kluitman Alkmaar 16x	Serie IN DE VACANTIE (16x) titelbladen	Kluitman Alkmaar	1927
Quandt, C.	De liefde van Johannes Knade.	Bosch & Keuning Baarnsche Bandje	1927
Westerbrink-Wirtz. J.	Toen `t leven ernst werd	Bosch & Keuning	1927
Hellinga-Zwart	Het huisje aan de dijk	Van Goor	1928
James, S.H.J.	Het Rozenhof	Korteweg & Stemerding Rotterdam	1928
Bergen, E. van.	De Vereeniging Westland	Van der Endt & Zn. Maassluis	1929
Kieviet, C. Johan	Wilde Bob. Oranjabibliotheek	v. Holkema & Warendorf	1929
Philips	Bulletin	Philips	1929
Prick Van Wely,	Engels - Nederlands Woordenboek Deel I en II	Van Goor Batavia /Den Haag	1930
Vloten Elderinck, D. Ph. van,	Sexueele Zeden (deel 1 - 2 - 3 - 4)	Gebr. Graauw - Amster- dam	1930
Bossers, W.J. en Ge- scher, B.	Ein Buch vom Weltkrieg	Versluys Amsterdam	1931
Gunning, J.H.,	Op weg naar Sion	Van Goor Gouda	1931
Keuning, P.,	Kinderen in verstand en boosheid	Bosch & Keuning Baarnsche Bandje	1931
Kieviet, C. Joh.	De Woelwater. De Goede Kameraad	v. Holkema & Warendorf A`dam	1931
	Raadselboekje	Van Goor en Zonen - Den Haag	1931
Chr. Geïllustreerd Tijd- schrift	De Jonge Vrouw - verzamelband	Bosch & Keuning - Baarn	1932
Dam, C.F. van	De Marokkaansche reis. Oranjabibliotheek.	v. Holkema & Warendorf	1932
Labberton, Mien	Ontmoetingen	Meulenhoff Amsterdam	1933
Christelijk Tijdschrift	OP DEN UITKIJK	Keuning Wageningen	1934
Politie Studiebiblio- theek	Losbladig Systeem	Reesink Velp	1934
Kempis Thomas, A.	De navolging van Christus	Meinema Delft	1935
Philips	Philips 'Miniwatt' lampen (brochure)	Philips	1935
Clercq, Willem de	Uit het dagboek en de brieven van W. de Clercq	Bosch & Keuning Li- bellenserie 197	1936
Creutzberg H .W.	Vrienden van Paulus	Bosch & Keuning Li- bellenserie 206	1936
de Decker, Jeremias	Bloemlezing uit zijn gedichten	Bosch & Keuning Li- bellenserie 133	1936
Greeve, Pr.H.de	Gods Kans	Bosch & Keuning Li- bellenserie 214	1936
Helders, J.C.	Geloof Hoop en Liefde deze drie	Bosch & Keuning Li- bellenserie 205	1936
Kooiman, W.J.	Jacobus Revius - Zijn leven zijn lied	Bosch & Keuning Li- bellenserie 195	1936

Libellenserien 7 deeltjes	Nrs. 133, 195, 197, 205, 206, 213 en 214.	Bosch & Keuning	1936
Philips	Philips 'Miniwatt' lampen (brochure)	Philips	1936
Timmer, Charley	Ervaringen	Bosch & Keuning Li- bellenserie 213	1936
Loenen, D	Rede van Pericles	Wereldbibliotheek	1937
Meiden, L. H. van der ,	Jaarboekje der Christelijke Geref. Kerk	Van Brummen Dordrecht	1937
Nijhoff, M. Van Duin- kerken	In Holland staat een huis	Joost van den Vondel	1937
Viruly, A.	Sneeuw. Naar de witte wereld.	Blitz	1938
Eeden, Frederik van	De Broeders	Wereldbibliotheek -A`dam	1939
Proost Prikkels	Nummers 57 en 58	Proost Amsterdam	1939
Gazenbeek, Jac.	Langs ruischend riet naar wijde wateren	Callenbach Nijkerk	1941
Meiden, L. H. van der ,	Jaarboekje der Christelijke Geref. Kerk	Van Brummen Dordrecht	1941
Penning, L.	Noodweer	Bosch & Keuning Baarnsche Bandje	1941
Robberts, Dignate	Jikkemien	Callenbach Nijkerk	1941
Salomons, Annie	Ada Gerlo. Herinneringen v. een onafhan- kelijke vrouw	Wereldbibliotheek	1941
Vries, A.de,	Licht der Wereld	Callenbach Nijkerk	1941
Heerikhuizen, F.W. v.	Stille opmars	Wereldbibliotheek	1942
Brandt & Proost	Twee eeuwen Brandt en Proost	Brandt en Proost - A`dam	1942
Hoelderin, Friederich	Een portret van den dichter	Wereldbibliotheek -A`dam	1943
Keuning, Wytze	Waarheen gij gaat ...	Wereldbibliotheek -A`dam	1944
Mak van Waay	Lexicon Schilders & Beeldhouwers	Wereldbibliotheek	1944
Algra, A.en H.	Dispereert niet - 13 deeltjes	F. Wever Franeker	1946
Gallico, Paul	De Sneeuwgangs	Wereldbibliotheek	1946
Thijsse, Jac.P.	Natuurbescherming IBN Nederland	Wereldbibliotheek	1946
Funke, G,L.,	Briefwisseling tussen Multatuli en Funke.	Wereldbibliotheek	1947
Jongh Visscher, G.C.	Geschiedenis der Bouwkunst	Gottmer	1948
Poortman, J.J.	Repertorium van de Ned. Wijsbegeerte	Wereldbibliotheek	1948
Tousaint van de Boelaere, F.V.	Zwart en goud	De Bezige Bij	1948
Geyl, prof.dr P.	Geschiedenis van de Nederlandse stam	Wereldbibliotheek	1949
Rolland, Romain &.M	De opstand der machines	Wereldbibliotheek	1949
Marec, N.	`t Werd heel anders	Van Goor	1950
Proost Prikkels	Nummer 163	Brandt & Proost	1950
Romein, Jan	Machten van deze tijd	Wereldbibliotheek	1950
Spahr van der Hoek, J.	Geschiedenis van de Friese landbouw.	Laverman, Drachten	1952
Ouwehand, M.E.	Weerzien der heiligen	Callenbach Nijkerk	1953
Ouwehand, M.E.,	Het groeiende kruis	Callenbach Nijkerk	1953
Componistenserie 35 delen	Verdi, Strawinsky, Palestrina, Wagner, Bach, Schuman, enz.	Gottmer Haarlem	1948/ 1957

12 Deel van eigen Nuiver-letters en -cijfers

BRONNEN

Delpher: Historische kranten

Genealogische websites: Alle Groningers, Alle Drenten, Wie was wie.

Website: www.cbgfamilienamen.nl

Topografische Dienst, *Topografische Dienst in Nederlandsch-Indië 1874-1924*. Weltevreden 1925

Jac. Nuiver, *Papier en het klein-drukwerk*, De RECLAME, 1 maart 1932, p.8-11

De RECLAME, weekblad voor propaganda en verkoopbevordering, Den Haag, 1 maart en 10 mei 1932

Jacob Herman Nuiver, *Mijn vader, Jacob Nuiver*. Emst, 1995

Peter van Dam, *Boekbandontwerper Jacob Nuiver*, Boekenpost mei/juni 1996

Frans Wilbrink, website: Kunst in de Philips Reclame, *Biografie Jac. Nuiver*. Son en Breugel, 2010

Museum Het Schip, *Boekbeeld De Amsterdamse School in omslagen en boekbanden*. A'dam 2014

Ingeborg de Roode en Marjan Groot, *Wonen in de Amsterdamse School*, Bussum/Amsterdam 2016

Hessisches Landesmuseum, *Verborgene Schönheiten, Kunstformen der Natur*, Darmstadt 2016

13 Boekbanden van Jac. Nuiver

Verzameling van Jacob Herman Nuiver in Epe (maart 2012)